

Erken Dönem İmam Hatip Okulu/Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantılarına Yönelik Anımsadıkları: Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesi Örneği*

Early Period Imam Hatip School/High School Students' Recollections of Their Educational Experiences: The Example of Tokat Imam Hatip School/High School**

Abdullah KALKAN, Sorumlu Yazar, Dr. | Corresponding Author, Dr.
Milli Eğitim Bakanlığı, Tokat | Ministry of National Education, Tokat, Türkiye
abdullahkalkan74@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4967-2839
ROR: 00jga9g46

Mehmet SAĞLAM, Prof. Dr. | Professor
Yozgat Bozok Üniversitesi, Yozgat | Yozgat Bozok University, Yozgat, Türkiye
mehmet.saglam@yobu.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7166-7393
ROR: 04qvdf239

ISSN: 1303-880X

e-ISSN: 2667-7504

<http://ded.dem.org.tr>

Makale Türü / Article Type:

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received Date: 06.05.2025

Kabul Tarihi / Accepted Date: 17.12.2025

Yayın Tarihi / Published Date: 25.12.2025

Lisans / Licence: CC BY-NC-4.0.

Tr/En: Tr

Atıf/Citation: Kalkan, A., Sağlam, M. (2025). Erken Dönem İmam Hatip Okulu/Lisesi Öğrencilerinin Eğitim Yaşantılarına Yönelik Anımsadıkları: Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 23(50), 359-392

<https://doi.org/10.34234/ded.1692330>

Çıkar Çatışması / Competing Interests:

Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler. / The authors declare that they have no competing interests.

Yazar Katkıları / Author Contributions:

Abdullah KALKAN (%55), Mehmet SAĞLAM (45)

* Bu çalışma, Dr. Abdullah Kalkan tarafından hazırlanmış ve Prof. Dr. Mehmet Sağlam danışmanlığında Yozgat Bozok Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde 2025 yılında tamamlanan "Tokat İmam Hatip Okulu mezunlarının eğitimlerine özgü anlatıları (1953–1975)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** This article was prepared by Dr. Abdullah Kalkan and produced from the doctoral thesis titled "Narratives specific to the education of Tokat Imam Hatip School graduates (1953–1975)," completed in 2025 at the Yozgat Bozok University Graduate School under the supervision of Prof. Dr. Mehmet Sağlam.

Öz

Bu araştırmanın amacı, erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencilerinin eğitim yaşantılarına ilişkin deneyimlerini sözlü tarih yöntemiyle incelemektir. Araştırma kapsamında, 1975 öncesi İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencilerinin eğitim yaşantılarına yönelik anımsadıkları ele alınmıştır. Araştırmada, okul yaşamının ilginç yönlerinin genellikle yazılı belgelere yansımadağı dikkate alınarak nitel araştırma yaklaşımlarından sözlü tarih yöntemi ve kartopu örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Görüşme verilerinin analizinde içerik analizi, doküman verilerinin analizinde ise betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Veriler hiyerarşik kod, alt kod modeliyle ve tümevarım yaklaşımıyla analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre 1975 öncesi Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinden mezun olan öğrencilerin %85'i kırsal kesimden gelen, yoksul ve kalabalık ailelerin çocuklarıdır. Bu öğrencilerin %76'sı kayıt sürecinde sınav, barınma, yaş farkı, yoksulluk ve yalnızlık gibi çeşitli zorluklar yaşamıştır. Öğrencilerin okul tercihlerinde dini ve bilimsel eğitimin birlikte verilmesi, aile isteğı ve başkasının tavsiyesi etkili olmuştur. 1953-1975 döneminde Tokat İmam Hatip Okulunun bina, altyapı, barınma, öğrenme ortamı, sağlık ve güvenlik koşulları önemli ölçüde yetersizdir. Bu dönem öğrencileri arasında benzer yaşam tarzlarına, samimiyete ve uzun süreli birlikteliğe dayanan güçlü ve kalıcı arkadaşlık bağları oluşmuştur. Genel olarak bu okulda okuyan öğrencilerin büyük oranda benzer eğitim deneyimleri yaşadıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erken Dönem İmam Hatip Okulu, Sözlü Tarih, Eğitim Yaşantısı, Din Eğitimi.

&

Abstract

The aim of the research is to examine the experiences of Early Period Tokat Imam Hatip School/High School students regarding their educational lives through oral history method. Within the scope of the research, the memories of pre-1975 Imam Hatip School/High School students regarding their educational lives were examined. In the research, considering that the interesting aspects of school life are generally not reflected in written documents, the oral history method and snowball sampling were adopted as qualitative research approaches. Content analysis was used to analyze interview data, and descriptive analysis was used in the analysis of document data. The data were analyzed using a

hierarchical code, subcode model and an inductive approach. According to the research findings, 85% of the students who graduated from Tokat Imam Hatip School/High School before 1975 were children of poor and crowded families from rural areas. 76% of these students experienced various difficulties such as exams, accommodation, age difference, poverty and loneliness during the registration process. The fact that religious and scientific education were provided together, family requests and someone else's advice were effective in students' school preferences. Between 1953 and 1975, the building, infrastructure, accommodation, learning environment, health and security conditions of Tokat Imam Hatip School were significantly inadequate. During this period, strong and lasting friendships were formed among the students based on similar lifestyles, sincerity and long-term togetherness. Overall, it was determined that the students studying at this school had largely similar educational experiences.

Keywords: Early Period Imam Hatip School, Oral History, Educational Life, Religious Education.

Giriş

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte her alanda olduğu gibi eğitim alanında da köklü reformlara gidilmiştir. Eğitim-öğretimde birliği sağlamak amacıyla çıkarılan 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunuyla Osmanlı dönemine ait 479 medrese kapatılmış ve sadece 29 medrese din görevlisi yetiştirmek amacıyla imam hatip mekteplerine dönüştürülmüştür. Medreselerde eğitim gören öğrenciler ise yeni açılan İmam Hatip Mekteplerine nakledilmiştir (Alasania & Gelovani, 2011; Çınar, 2013; Öcal, 2017). Böylece yeni açılan bu okullara 1923-1924 öğretim yılında 2268 öğrencinin kaydı yapılmış ve ilk mezunlarını ise 1924-1925 öğretim yılında 127 öğrenciyle vermeye başlamıştır (Öcal, 1999; Öcal, 2003; Zengin, 2002). Ancak 1926-1927 öğretim yılına gelindiğinde iki mektep hariç tüm mektepler kapatılmış ve nihayetinde İstanbul ve Kütahya İmam Hatip Mektepleri de 1933 yılında resmen kapatılarak (Akyüz, 2019; Öcal, 1998; Öcal, 2008) Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk İmam Hatip Okulu modeli olan bu mektepler kuruluşundan kısa bir süre sonra tarihe karışmıştır. Nihayetinde 1933 yılı itibarıyla ülkede imam hatip yetiştiren bir okul kalmamış, din eğitimi ise yalnızca DİB'na bağlı Kur'an Kurslarında sürdürülmüştür (Öcal, 2015; Reed, 1955). Ancak imam hatip yetiştiren resmi bir kurum kalmadığından ülke çapında imam hatip ihtiyacı gederek artan bir sorun haline gelmiştir.

Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesiyle birlikte 1951-1952 öğretim yılında İmam Hatip Okulları yeniden açılmaya başlamıştır. İlk etapta 17 Ekim

1951 tarihli ve 601 sayılı MEB Müdürler Komisyonu kararıyla Ankara, Adana, İstanbul, Isparta, Maraş, Konya ve Kayseri olmak üzere toplam yedi ilde İmam Hatip Okulu açılmıştır (MEB, 1951a; Reed, 1955). Dört yıllık birinci devre ve üç yıllık ikinci devre olmak üzere yedi yıllık eğitim verecek şekilde yapılandırılan (MEB, 1951b) bu okullar için 1952 tarihli 5980 sayılı kanunla kadro tahsis ve yönetim düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir (Resmî Gazete, 1952). 1953-1954 eğitim-öğretim yılında ise Antalya, Çorum, Elâzığ, Erzurum, İzmir, Tokat, Trabzon ve Yozgat olmak üzere sekiz yeni okul daha açılarak toplam İmam Hatip Okulu sayısı 15'e çıkarılmıştır (Emiroğlu, 2016; Reed, 1955). 1974-1975 öğretim yılına gelindiğinde ise bu sayı 101'e ulaşmıştır.

Kurulduğu dönemlerde özel öğretim kurumları statüsünde hizmet veren İmam Hatip Okulları 1957 yılında, MEB'e bağlı devlet okulu statüsüne geçirilmiştir (Çelik, 2013; Öcal, 2017). Kurulduğu yıldan itibaren İlahiyat Fakülteleri dâhil üniversitelere kabul edilmeyen bu okul mezunlarına 1958'den itibaren yeni kurulan İslam Enstitülerine giriş hakkı tanınmıştır (Ogan, 1957). 22 Mayıs 1972 tarihli ve 14193 sayılı "İmam Hatip Okulları İdare Yönetmeliği" ile İmam Hatip Okullarının orta kısımlarının kapatılmasıyla birlikte bu okullar ortaokul üzerine genel kültür ve meslek formasyonu veren dört yıllık eğitim-öğretim kurumlarına dönüştürülmüştür (MEB, 1972b). 14 Haziran 1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile de İmam Hatip Okulları hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan kurumlar olarak yeniden yapılandırılmış ve mezunlarına tüm üniversite programlarına giriş hakkı tanınmıştır (MEB, 1972a; MEB, 1973). Bu okulların tarihsel gelişimlerine paralel olarak MEB tarafından okulların eğitim programlarında da sürekli bir düzenlemeye gidilmiştir.

1951-1975 yılları arasında MEB, İmam Hatip Okullarının yapısı, işleyişi ve eğitim programlarına yönelik pek çok önemli düzenleme gerçekleştirmiştir. İmam Hatip Okullarının 20 Kasım 1951'de yayımlanan 184 sayılı ders dağılım cetveli (MEB, 1951b) ve 11 Ocak 1952'de yayımlanan 3 sayılı birinci devre öğretim programı bu okulların ilk öğretim programları olarak kabul edilir. Buna ek olarak 1 Ekim 1954'te 190 sayılı yazı ile ikinci devreye yönelik ders dağıtım çizelgesi ve 1 Ekim 1955'te yayımlanan 213 sayılı ikinci devre öğretim programı (MEB, 1954a; MEB, 1955) da bu okulların ilk kapsamlı öğretim programları arasında sayılabilir. Bu programlar, 8 Ekim 1965 tarihli 181 sayılı, 31 Temmuz 1972 tarihli 1708 sayılı ve 12 Temmuz 1973 tarihli 437 sayılı kararlarla yeniden düzenlenmiştir. Ayrıca, 30 Ekim 1974 tarihli 1807 sayılı kararla İmam Hatip Okulunun 2, 3 ve 4. sınıf öğretim programları ile ortak ders programlarında da değişiklikler yapılmıştır. Bu düzenlemeler, erken dönem İmam Hatip Okulu programlarının geliştirilmesine yönelik önemli adımlardır.

Erken dönem İmam Hatip Okullarının fiziki altyapısını desteklemek amacıyla, kuruluş sürecinde dönemin hükümeti tarafından bu okullara gereken desteğin sağlanmasına özen gösterilmiştir. Bu okulların kurulmasına öncülük eden Demokrat Parti'nin "okulların devlet tarafından inşa edilmesi" vaadi, bu okulların birçok ilde açılmasına önemli bir destek sağlamıştır. Bu kapsamda, 1953 yılında Tokat'ta İmam Hatip Okulu açılması amacıyla bir cemiyet kurulmuş ve okulun inşası için 14.000 lira yardım toplanmıştır (Karcı, 2019). 18 Eylül 1953 tarihli kararname ile Türkiye'nin ilk İmam Hatip Okullarından birisi olan Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesi resmen açılmış ve okul ilk eğitim-öğretim faaliyetlerine şu an halihazırda "Halk Eğitim Merkezi" olarak kullanılan binada başlamıştır. Bu binada on yıl faaliyet gösteren okul, 1964 yılında şu anki binasına taşınmıştır. İlk mezunlarını 1960 yılında veren okulda, bazı öğrenciler her iki binada da eğitim almıştır. Bu nedenle, bu sözlü tarih araştırmasında her iki binanın imkânları karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Bu araştırma, 1953-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinden mezun olan öğrencilerin eğitim ile ilgili bireysel anlatılarını kayıt altına alarak, resmî belgelere yansımamış deneyimlerin tarihsel anlatılara dâhil edilmesini amaçlamaktadır. En genç katılımcının dahi 70'li yaşlarda olduğu dikkate alındığında, bu tür anlatıların ilerleyen yıllarda erişilebilirliğinin doğal olarak azalacağı öngörülmektedir. Bu bağlamda, çalışmada elde edilen özgün anlatılar yalnızca Tokat İmam Hatip Okulunun değil, diğer erken dönem İmam Hatip Okullarının tarihine de ışık tutabilecek nitelikte olup, günümüz İmam Hatip Okullarının eğitim anlayışının gelişimini anlamada önemli bir kaynak niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, erken dönem İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencilerinin eğitim yaşantılarına dair anımsadıklarını derinlemesine incelemektir. Araştırmada, tarihsel anlatılarda göz ardı edilmiş olan deneyimler kayda geçirilerek, eğitim sürecine katkı sunacak şekilde derinlemesine analiz edilmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır.

1. 1953-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinin bağlamı nasıldır?
2. 1953-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinde öğrenim görmüş olan öğrencilerin okuldaki yaşantıları ve bu sürece ilişkin eğitsel deneyimleri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Alanyazında eğitim alanında sözlü tarih araştırmaları sınırlı sayıda olup bu araştırmaların büyük bir çoğunluğu köy enstitüleri ile ilgilidir (Kalkan, 2025). Yaklaşık 75 yıllık bir geçmişi olan İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencilerin eğitim yaşantılarına yönelik sözlü tarih çalışmasına alanyazında herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma sözlü tarih kapsamında önemli ve alana katkı sunabilir. Bu çalışma, sözlü tarih yöntemini kullanarak yapılmış olup, alanla ilgili literatüre önemli katkılar sunması beklenmektedir. Ayrıca erken dönem İmam Hatip Okulu öğrencilerinin eğitim süreçlerine doğrudan etki eden yaşantıların farklı bir bakış açısıyla incelenmesi, söz konusu dönemdeki okulların eğitim anlayışının ve dönemin eğitim politikalarının daha iyi anlaşılmasına katkı sağlaması bakımından önem arz etmektedir.

Yöntem

Bu araştırmada, okul yaşamının ilgi çeken yönlerinin genellikle yazılı belgelere yansımadağı dikkate alınarak nitel araştırma yaklaşımlarından sözlü tarih yöntemi tercih edilmiştir. Sözlü tarih yöntemi, geçmiş dönemlere tanıklık eden bireylerle yapılan etkileşime dayanan disiplinler arası bir araştırma yöntemi olduğu için öğrencilerin yaşam deneyimlerine odaklanan tarihsel çalışmalarda son derece uygun bir yaklaşımdır (Batting, 2000; Sitton, Mehaffy, & Davis, 1983). Doküman incelemesi, belirli olay ve olgular hakkında bilgi toplamak için ilgili belgelere erişim sağlama ve bu belgeleri bilimsel yöntemlerle analiz etme sürecidir (Kıran, 2020; Özkan, 2019; Yıldırım & Şimşek, 2018).

Araştırmanın Örneklemi

Bu araştırmada, kartopu (zincirleme) örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemde, süreç ilerledikçe katılımcı sayısı kartopunun büyümesi gibi artar ve bir katılımcıdan diğerlerine erişim sağlanır (Obilor, 2023; Yıldırım & Şimşek, 2018). Araştırmanın başlangıcında, okul arşiv kayıtlarından faydalanılarak biri ilk mezun iki mezuna ulaşılmıştır ve görüşme yapılan bu katılımcılardan başka diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Araştırmada, Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinden 1975 yılı ve öncesinde mezun olma ölçütü esas alınmıştır. Bu ölçütü karşılayan ulaşılabilir katılımcı kalmadağı kanaatine varılması üzerine görüşmelere son verilmiştir. Böylece okul arşiv kayıtlarına göre 1960-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinin II. Kademesinden (lise) kısmından mezun

olan toplam 522 öğrencinin %8'i (n=41) ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ait demografik yapı, Tablo 1'de verildiği gibidir.

Tablo 1: 1953-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinde öğrenim görmüş ve mezun olmuş öğrencilere ait demografik yapı

Katılımcıların	Yaş Aralığı	n	%
Yaş Dağılımı	67-70	11	26.8
	71-75	20	48.8
	76-79	6	14.6
	80 ve Üzeri	4	9.8
Eğitim Düzeyi	Fakülte/Yüksekokul	35	85.4
	Lise	6	14.6
Meslek	Emekli Memur (öğretmen, din görevlisi vb.)	39	95.1
	Emekli Esnaf	2	4.9
Öğrenciyken İkamet Ettiği Yerleşim Yeri	Köy/Kasaba	35	85.4
	Şehir	6	14.6
	Çiftçi	30	73.2
Baba Mesleği	Esnaf	7	17.1
	Diğer (memur, işçi)	4	9.7
	Ev hanımı	41	100
Kardeş Sayısı	Üç kardeş	12	29
	Beş kardeş	10	24
	Sekiz kardeş	7	17
	Altı kardeş	5	12
	Dört kardeş	3	7
	Diğer	4	12
Mezuniyet Tarihi	1960-1965	4	9.8
	1966-1970	9	21.9
	1971-1975	28	68.3

Tablo1'de görüldüğü gibi katılımcıların %27'si (n=11) 67-70 yaş, %49'u (n=20) 71-75 yaş, %15'i (n=6) 76-79 yaş ve %10'u (n=4) 80 yaş ve üzerindedir. Katılımcıların en genci 1957 en yaşlısı ise 1940 doğumludur. Bunların %85'i (n=35) fakülte veya yüksekokul mezunu olup, %95'i (n=39) emekli memurdur. Bununla birlikte %85'i (n=35) öğrencilik yıllarında köy veya kasabada ikamet etmekte ve %73'nün (n=30) babası çiftçi ve annelerin tamamı ev hanımıdır. Katılımcıların %29'u (n=12) üç kardeşe, %24'ü (n=10) beş kardeşe ve %17'si (n=7) sekiz kardeşe sahiptir. Mezunların %68'i (n=28) 1971-1975; %22'si (n=9) 1966-1970 ve %10'u (n=4) ise 1960-1965 yılları arasında liseden mezun olmuştur.

Çalışmanın Veri Kaynakları

Bu çalışmanın veri kaynaklarını, görüşme kılavuzu, veri belgesi, görüşme notları, okul arşiv kayıtları ve yayınlanmış dokümanlar oluşturmaktadır. Görüşme kılavuzu, görüşmelerde odaklanılacak temel noktaları belirleyen bir rehber olarak tasarlanmıştır (Berg ve Lune, 2015). Kılavuzun nihai hali, dört uzman akademisyenin görüşleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Araştırmacının doküman incelemesi boyutunu ise 1953-1975 yıllarını kapsayan okul arşiv kayıtları, mezun anlatıları, resmi yazışmalar ve ilgili resmi yazılar oluşturmaktadır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme kılavuzu aracılığıyla elde edilmiştir. Görüşme kılavuzunun hazırlanmasında alanyazına ek olarak alanında uzman dört akademisyenin görüşüne başvurulmuştur. Araştırmada veri toplama süreci, üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar, görüşme öncesi, görüşme süreci ve görüşme sonrasındır (Dursun ve Aydın, 2022; Güçlü, 2013; Nykolaiszyn, 2019). Veri toplama süreci, Yozgat Bozok Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulunun 20.09.2023 tarihli ve 06/08 sayılı onayıyla başlamış 04.09.2024 tarihinde tamamlanmıştır. Görüşmeler, katılımcılar ve araştırmacının birlikte belirlediği uygun yer ve zamanlarda, etik kurallar doğrultusunda yüz yüze gerçekleştirilmiş ve iki adet ses kayıt cihazı ile görüşmeler kayıt altına alınmıştır. Toplam 41 katılımcıyla yapılan görüşmelerin süresi 30 ila 142 dakika arasında değişiklik göstermekte olup, toplam görüşme süresi 56 saat 12 dakikadır. Görüşme sürecinde etik ilkelere bağlı kalınarak, doğal akış korunmuş, kısa notlar alınmış ve katılımcıların sessizlikleri sonda sorularla aşılmaya çalışılmıştır. Bazı katılımcılar görüşmelerde çocukluk ya da meslek yaşamına dair konu dışı anılar aktarmış; ancak yönlendirici sorularla yeniden araştırma konusuna odaklanmaları sağlanmıştır. Analiz sürecinde ise araştırma dönemiyle örtüşmeyen bu anlatılar bulgulara dahil edilmemiştir (Layman, 2019).

Verilerin Analizi

Araştırmada, görüşmelerden elde edilen veriler içerik analiziyle, doküman verileri ise betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizi, görüşme verilerinde gizli kalmış anlamları ve ilişkileri ortaya koymayı hedeflerken (Dereli, 2023), betimsel analiz bulguları okuyucuya düzenli ve yorumlanmış şekilde sunmayı amaçlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Görüşme verileri ses kayıtları

birebir (kelimesi kelimesine/tematik) deşifre edilerek yazılı formata dönüştürülmüş, numaralandırılmış ve tasnif edilmiştir. Kodlama sürecini kolaylaştırmak amacıyla tasnif edilen ilk ve son beş görüşme metni MAXQDA24 nitel analiz programında hiyerarşik kod-alt kod modeliyle analiz edilmiş ve bu doğrultuda kılavuz kod kitabı oluşturulmuştur. Kodların içeriklerine göre alt temalar ve temalar belirlenmiştir. Daha sonra, elde edilen kılavuz kod kitabı dikkate alınarak diğer görüşme metinleri aynı hiyerarşik kod-alt kod modeli çerçevesinde ve tümevarımsal yaklaşımla analiz edilmiştir. Tümevarımcı analizlerde kodların kaynağını doğrudan veriler oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Ayrıca veri kaybını önlemek amacıyla bulgulara doğrudan alıntılara yer verilmiş; elde edilen veriler ise doküman analizi bulgularıyla desteklenerek sunulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlik

Sözlü tarih araştırmalarında güvenirlilik, katılımcıların tutarlı anlatımları ve sonuçların açık ve teyit edilebilir olmasıyla; geçerlilik ise katılımcı ifadelerinin farklı kaynaklarla doğrulanmasıyla sağlanmaktadır (Hoffman ve Hoffman, 2006; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırma kapsamında görüşme öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş, katılımcı onayı alınmış, etik ilkelere uygun olarak ses kaydı yapılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme aşamasında katılımcılara ait “veri belgesi” oluşturulmuş, görüşme sonucunda ise “sözlü tarih çalışma öyküsü” hazırlanmıştır. Verilerin %15’i ikinci bir kodlayıcı tarafından yeniden kodlanmış ve Miles ve Huberman’ın (1994) güvenirlilik formülüyle değerlendirildiğinde iki kodlayıcı arasındaki tutarlılık %89 olarak tespit edilmiştir. Uyuşmazlık görülen veri parçaları, kodlayıcılar arasında tartışılarak uzlaş sağlanmış ve gerektiğinde üçüncü bir kodlayıcının görüşü alınarak nihai kodlamalar belirlenmiştir. Araştırma sonucunda araştırmanın genel zenginliğini ve güvenirliliğini desteklemek amacıyla veriler ilgili doküman verileriyle desteklenmiştir. Araştırma sonucunda ise araştırmacı tarafından tüm veriler etik ilkelere uygun ve güvenli bir şekilde arşivlenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, Sözlü tarih yöntemiyle elde edilen bulgular, araştırma sorularına göre alt başlıklar altında düzenlenmiş ve her alt başlık, ilgili görüşme sorularını yansıtacak şekilde yapılandırılmıştır. Bu başlıklarda, katılımcıların ifadeleri doğrudan alıntılarla desteklenerek özgün haliyle sunulmuştur.

1953-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinin bağlamı

Bu bölümde Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinin bağlamı öğrencilerin kayıt süreci, okulu tercih etme nedenleri, okulun fiziksel çevresi ve koşulları, ülke ve şehrin sosyal ve siyasal durumu, okul içi ve dışı yaşantılar alt başlıkları altında analiz edilmiştir. Bu döneme ait Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinin bağlamına ilişkin içerik analizi, Tablo 2’de verildiği gibidir.

Tablo 2. 1953-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinin bağlamına ilişkin içerik analizi tablosu

Tema	Alt Tema	Kodlar	n
Eğitim Süreci	Kayıt Süreci	Kayıt Anıları	31
		Sınavla Kayıt	8
	Tercih Nedenleri	Dini ve Bilimsel Eğitimin Birlikteliği	22
		Aile İsteği	20
		Başka Birinin Tavsiyesi	13
		Kendi İsteği	9
Bağlam	Fiziksel Çevre	Bina ve Alt yapı	34
		Barınma	28
	Okul Koşulları	Öğrenme Ortamları ve Donanımı	25
		Sağlık ve Güvenlik	11
Ülke ve Şehrin Genel Durumu	Sosyal ve Siyasal Durum	Siyasal Düşünce ve Sosyal- Olaylar	36
		Darbe ve Muhtıralar	13

Not: Araştırma 1, 2, 6 ve 13. görüşme sorularından elde edilen veriler tabloda sunulmuştur.

Tablo 2’de görüldüğü gibi, 1953-1975 dönemi Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencileri kayıt süreciyle (n=31) ilgili anılarını büyük oranda hatırlamaktadır. Katılımcıların okul tercihlerinde en etkili faktörün (n=22) dini ve bilimsel eğitimin birlikte verilmesi (n=20), aile isteği (n=13) ve tanıdıkların tavsiyesi etkili olmuştur. Katılımcılara göre, okulun bina ve altyapısı (n=34), okulda barınma olanakları (n=28), okuldaki öğrenme ortamı ve donanımları (n=25), sağlık ve güvenlik koşulları (n=11) yetersizdir. Mezunlar, öğrencilik dönemlerinde sosyal ve siyasal olaylara (n=36), darbe ve muhtıralara (n=13) tanık olmuştur.

Okula kayıt süreci

1975 öncesi erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesine giriş süreci kırsal kesimden gelen öğrenciler için önemli zorluklar içermektedir. Bu zorluklar sınavla kayıt, barınma, öğrenciler arası yaş farkı, düşük sosyoekonomik durum ve yalnızlıktır. Okulun talep düzeyine bağlı olarak öğrenci kabul kriterleri dö-

nemsel olarak farklılık göstermiştir. Bununla birlikte sosyoekonomik engellerle karşı karşıya kalan bazı öğrenciler için okula kayıt yaptırabilmek, eğitim süreçlerinin devamı açısından önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur.

“Benim şanslı tarafım babam eğitime âşık olduğu için kendisi de medrese eğitimi görmüştü. Kendisi oğlum, seni imam hatipte okutacağım. Ceketimi satacağım yine okutacağım. Yalnız büyük ihtimalle bu ihtilalden sonra imam hatipleri kapatacaklar. Biraz bekleyelim şansını başka okulda okutmam. Yok, eğer açarlarsa kapatmazlarsa okulları ileride okuruz demişti ve 2 sene ilkokuldan sonra ara verdikten sonra 1962-63 yılında hadi oğlum şansın varmış kapatmadılar deyip beni okula getirip yazdırdı” (K3).

“İlk defa Tokat’a geldim. Ben o zaman 17-18 yaşındayım yani ortaokula o yaşlarda başladım... Okula ilk girdim ve Md. Yrd. odasına gittik... Adam çok sert mizaçlı birisiydi ve kaydımı yapmak istedi. Bana şöyle bir baktı, evraklarıma baktı. “Tamam, kaydını yapayım ama eee... senin velin de yok nasıl yapacağız kaydını senin” dedi. Ben de veli ne demek hocam dedim. “Yani senin burada bir sahibin olacak baban falan...” dedi. Ben de benim kimsem yok benim velim siz olun hocam dedim. Öyle sert mizaçlı adam “peki hafız senin velin ben olayım” dedi. Böylece okula kaydım yapıldı” (K9).

Okulu tercih nedenleri

Katılımcıların okul tercihinde dini ve bilimsel eğitimin birlikte verilmesi ve aile isteği, etkili olmuştur. Bununla birlikte dini hassasiyetleri olan öğrenciler hem dinini öğrenmek hem de bir meslek sahibi olmak amacıyla bu okulu tercih etmiştir (n=19). Ailelerin dini hassasiyetleri ve çocuklarını inançlı bireyler olarak yetiştirme arzusu, öğrencilerin okul tercihinde temel belirleyici faktörlerden biri olmuştur. Bazı öğrenciler alternatif eğitim yollarını denemek istediklerinde ise ailelerinin olumsuz tutumlarıyla karşılaşmıştır (n=17). Bununla birlikte okulun yatılı imkânlarının olması, okulda okuyan diğer öğrencilere duyulan hayranlık, imam olma isteği ve öğrencilerin kendi dini hassasiyetleri de okul tercihinde önemli rol oynamıştır (n=7). Konu ile ilgili bazı katılımcılara ait ifadeler aşağıda verildiği gibidir.

“Babam oğlum bizi kurtaracak budur (dindir). Biz diğerleri gibi ortaokulda, lisede okutamayız. Sen kısa yoldan imam ol ve kendini kurtar. Bizim aramız yok bir şeyimiz yok ancak sen böyle kurtulursun. Hem dünyanı hem de ahiretini kazanırsın dedi” (K12).

“Benim ailem dindar bir aileydi ve öğretmenimin de tavsiyesiyle de bu okula yazıldım... İmamın da teşviki... benim ilkokul öğretmenim Tokat İmam Hatip Okulu mezunu olması ve babama bu okulu önermesi sonucu bu okula kaydoldum” (K17).

“Bizim köyden Tokat İmam Hatip Okulunda okuyan 14-15 öğrenci vardı... Onlar gelip geçerken cemaatle ufak tefek sohbet ederlerdi. Onların bu tutumu ve benden önceki bizim köyde okuyan abilerimizin tutumları benim imam hatibi tercih etmemde etkili oldu” (K18).

Okulun fiziksel çevresi ve koşulları

Katılımcılara göre, 1953-1975 döneminde Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinin bina ve altyapısı, barınma olanakları, öğrenme ortam, donanımları, spor alanları, sağlık ve güvenlik koşulları yetersizdir. Her ne kadar okulda elektrik, su ve lavabo gibi temel altyapı unsurları mevcut olsa da bina kapasitesi ve derslik sayısı yetersizdir. Katılımcılar okulda laboratuvar olanaklarının ve ders araç-gerçeklerinin yetersiz olduğunu belirtmiştir (n=25). Benzer şekilde sınıfların aşırı kalabalık, yemekhane, spor alanı, kantin, ısınma, banyo ve tuvalet gibi mekânlar da öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını ifade eden K3, “Okulun bahçesinde (eski binada) altı gözlü tuvalet vardı. Okulun bahçesindeki tuvalette tek bir lavabo vardı. O altı gözün de iki tanesi küçük öğrencilere yasağı” sözleriyle dile getirmiştir. Benzer tespitler diğer 33 katılımcı tarafından da paylaşılmıştır. Diğer taraftan okulun kütüphanesinin yeterli düzeyde olduğunu belirten K34 “Kütüphanemiz şahaneydi” şeklinde belirtmiştir. Benzer tespitler 25 katılımcı tarafından da belirtilmiştir.

Öğrenciler arasında ekonomik güçlüklerin yaygın olması ve yurt imkânlarının yetersizliği nedeniyle öğrenciler okulda eğitimlerini zor koşullar altında sürdürmüştür (n=28). Okulda sağlık ile ilgili bir birimin bulunmaması nedeniyle sağlık sorunu yaşayan öğrenciler sağlık kurumlarına yönlendirilmiştir. Okulun güvenliği ise nöbetçi öğretmenler veya hizmetliler tarafından sağlanmaya çalışılmıştır (n=10). Konu ile ilgili bazı katılımcılara ait ifadeler aşağıda verildiği gibidir.

“Spor salonunu yoktu ama okulun alt katında zeminde ben hatırlıyorum güreşçilerin çalışma yerleri vardı, yani minder falan atmışlardı... Isınma kömür sobalıydı. Her sınıfta soba vardı kalorifer falan yoktu. Elektrik vardı... Ortaokul ikide bir sınıfta 70 kişiydik. Valla 2 kişi 3 kişi oturuyorduk hatta 4 kişi oturanlar vardı” (K5).

“Okulun pansiyonu bodrum katta doğru dürüst camları yok, ısınma yok, 100’den fazla öğrenci altlı üstlü ranzalarda birlikte kaldığı bir yerdirdi” (K6).

“Bina ve imkânlar yetersizdi. Şu anki okulun yurdu sonradan yapıldı, ondan önce geçici bir pansiyon vardı birçok öğrenci orada barınırdı... Bazıları da ev tutup tek göz yerlerde kirada kalıyorlardı” (K19).

“Revir yoktu, öyle sağlıkçı da yoktu bunda mesela öğretmen liselerinde sağlıkçılar var mesela. Yok, biz direkt hastaneye giderdik. Güzel tarafında da ilaçları şeyden eczaneden yatılı olduğumuz için parasız alıyorduk. Güvenlik konusunda... Bekçiler hizmetlilerden oluşuyordu” (K39).

22.05.1972 tarih 14193 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan İmam Hatip Okulları İdare Yönetmeliği’nde “İmam Hatip Okullarında sınıf mevcutlarının 50’yi geçmemesi ve hiçbir şekilde çift öğretime izin verilmemesi gereği hükme bağlanmıştır. Ayrıca, bu okullara parasız yatılı öğrenci alımı ise özel yönetmelik hükümlerine tabi tutulmuştur (MEB, 1972a).

Sosyal ve siyasal durum

Katılımcılara göre 1960 öncesinde Türkiye genelinde kayda değer sosyal veya siyasal bir olay yaşanmamıştır. Siyasal düşünce ve toplumsal olayların 1970’li yıllardan itibaren Tokat da dâhil olmak üzere tüm Türkiye’ye yayıldığı belirtilmiştir. O dönemde kurulan siyasi partiler, dernekler ve vakıfların toplumu siyasal düşünceler doğrultusunda ayırttığı, bu ayırışmanın öğrenciler arasında, hatta öğretmenler arasında bile belirgin şekilde görüldüğü ifade edilmiştir (n=38). Darbe ve muhtıralar, ülke genelinde toplumsal etkiler yaratmasının yanı sıra bazı öğrencilerin eğitim süreçlerini olumsuz etkilemiş olsa da çoğu öğrenci bu olayların kendi okullarını ve eğitimlerini doğrudan etkilemediğini ifade etmiştir (n=13). Konu ile ilgili bazı katılımcılara ait ifadeler aşağıda verildiği gibidir.

“1969-70’li yıllarda hatırlıyorum sağ sol davası çıkmaya başlamıştı. Dediler işte komünistler falan geliyormuş. Komünizmle mücadele derneği kurulmuş. Komünistler kahrolsun diye yürüyüş de yaptık ben hatırlıyorum. İmam Hatip Okulunun öğrencileri başta olmak üzere diğer okullardan da gelmişlerdi... Hocalarımız da bizi şey (teşvik) yapıyorlardı yani” (K5).

“Sosyal olaylar küçük şehirlerde yoktu... O dönemde İstanbul’da karışıklıklarda tanıdığımız arkadaşımız da öldürüldü. 1975’in 15 Şubatından sonra TÖB-DER’in Türkiye genelinde pahalılığı temin mitingi adı altında komünist propagandası yapılıyor diye bir olay oldu. Dediler ki arkadaş burada kominizim propagandası yapılacak dediler. Bulvar Sineması vardı oraya gittik baktık ki öyle bir şey yok, dışarı çıktık. Dışarı çıktıktan sonra efendi, bir vatandaş bir taş attı... Millet sinemadakileri taşıyor. O olayda ben içeride yattım...” (K8).

“1971 muhtırası sonrasında İmam Hatip Okullarının orta kısımlarında yer alan dini dersler tamamen kaldırılmıştı. Daha liberal, daha seküler duruma getirildi” (K10).

1953-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinde öğrenim görmüş olan öğrencilerin okuldaki yaşantıları ve bu sürece ilişkin eğitsel deneyimleri

Bu bölüm, 1953-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinde öğrenim gören öğrencilerin sosyal ilişkileri, öğretmenlerle etkileşimleri, disiplin anlayışı, okul içi faaliyetlere katılımı ve kutlama törenleri gibi eğitsel deneyimlerine ilişkin bulguları kapsamaktadır. Katılımcıların okuldaki yaşantıları ve bu sürece ilişkin eğitsel deneyimlere yönelik içerik analizi Tablo 3'te verildiği gibidir.

Tablo 3. 1953-1975 Yılları Arasında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinde Öğrenim Görmüş Olan Öğrencilerin Okuldaki Yaşantıları ve Bu Sürece İlişkin Eğitsel Deneyimlere İlişkin İçerik Analizi Tablosu

Tema	Alt Tema	Kodlar	n
Sosyal İlişkiler	Okul Arkadaşlıkları	Arkadaşlık Bağları	37
		Hatırda Kalan Arkadaşlar	37
Öğretmenler	Öğretmen Özellikleri	Hatırda Kalan ve İz Bırakan Öğretmenler	31
		Öğretmen Nitelikleri	20
	İletişim	Öğrenci-Öğretmen İlişkileri	21
		Öğretmenler Arası İletişim	11
Disiplin ve Düzen	Yazılı Kurallar	Disiplin Kurulu ve İşleyişi	26
		Ödül ve Ceza	26
	Yazılı Olmayan Kurallar	Şapka ve Kıyafet Kuralları	26
		Fiziksel Şiddet	24
		Öğrenciler Arası Hiyerarşi	15
Okuldaki Faaliyetler	Sosyal Kültürel Faaliyetler	Sportif Faaliyetler	34
		Sosyal Kültürel Faaliyetler	29
		Faaliyetlere Katılım	18
		Faaliyetlerin İfade Ettiği Anlam	13
Kutlama ve Anma Törenleri	Resmî Törenler	Törenlere Katılım	33
		Törenler ve Yapılışı Şekli	23

Not: Tabloda, araştırma sorularından “okuldaki yaşantı ve bu sürece ilişkin eğitsel deneyimler” ile ilişkili 3, 7, 8 10 ve 12. görüşme sorularından elde edilen veriler tabloya yansıtılmıştı.

Tablo 3'te görüldüğü gibi, katılımcıların büyük bir çoğunluğu (n=37) okul arkadaşlarını hatırlamakta ve bunların tamamına yakını arkadaşlarıyla ilişkilerini hala devam ettirmektedir. Katılımcılar (n=31) yaşamlarında iz bırakan ve nitelikli (n=20) öğretmenleri özellikleri ile birlikte anımsamaktadır. Katılımcılar öğretmenleriyle olan ilişkilerini (n=21) ve öğretmenlerin kendi aralarındaki iletişim süreçlerini dile getirmiştir (n=11). Yazılı kurallar bağlamında, katılımcılar okuldaki disiplin kurulunun işleyişi ve okulda uygulanan ödül ve ceza sistemi,

okuldaki şapka ve kıyafet kurallarına yönelik deneyimlerini (n=26) paylaşmıştır. Yazılı olmayan kurallar bağlamında ise okulda fiziksel şiddetin yaygın olduğuna (n=24) ve okulda öğrenciler arasında hiyerarşik bir düzen olduğuna (n=15) vurgu yapmışlardır. Bununla birlikte katılımcılar okuldaki sportif faaliyetlerden (n=34), sosyal ve kültürel faaliyetlerin çeşitliliğinden (n=29), bu faaliyetlere katılım sağlandığından bahsetmiş (n=18) ve bu faaliyetlerin kendileri için ifade ettiği önemi (n=13) ifade etmişlerdir. Aynı şekilde okuldaki resmî törenler (n=33) ve törenlerin yapılış şekline dair deneyimlerini (n=23) dile getirmişlerdir.

Okul arkadaşlıkları

Katılımcıların okul arkadaşlarını ve özelliklerini ayrıntılı olarak hatırlamakta ve bunların tamamı arkadaşlarıyla ilişkilerini hala devam ettirmektedir. Güçlü arkadaşlık bağlarının hala devam etmesinde; benzer aile yapıları, benzer yaşam tarzları, derin, samimi ve güvene dayalı ilişkiler ile sadık ve paylaşımcı arkadaşlık ilişkilerinin etkili olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca, okulda geçirilen uzun yılların sağladığı kaynaşma, arkadaşlıkların pekişmesine zemin hazırlamış ve arkadaşlar arasında güçlü bir güven duygusu oluşmasını sağlamıştır. Bu arkadaşlıklar, maddi koşullardan bağımsız olarak manevi bir bağ ile güçlenmiş ve bu bağ yıllar içinde de devam etmiştir (n=9). Konu ile ilgili bazı katılımcılara ait ifadeler aşağıda verildiği gibidir.

“Ben tüm arkadaşlarımın okul numaralarını, nereli olduğunu, ne iş yaptığını tek tek sayabilirim...58 kişi tek şubede Sulusokak'taki imam hatibin ilk binasında hep birlikteydik. Tabii bunun da vermiş olduğu bir kaynaşma oldu arkadaşlıklarımızın pekişmesinde” (K4).

“Arkadaşınızı öyle bir tanıyorsunuz ki, diyorsunuz ki bu arkadaştan bana zarar gelmez diyorsunuz. Bizim arkadaşlıklarımız hala devam ediyor... Tabi bizim arkadaşlıklarımızı pekiştiren ve sağlam yapan olayın birincisi düşünce birliği, ikincisi inanç birliğidir... O yüzden bizim arkadaşlıklarımız çıkara dayalı bir arkadaşlık olmadığı için ve samimiyete dayandığı için bu kadar içten ve uzun oluyor” (K8).

“Madden pek bir şeyimiz yoktu ama manen birbirimizi çok bağlıydık. Zannedirim bizim ekonomik seviyelerimizin eşit olması, aile yapılarımızın birbirine yakın olması birbirimize olan bağlılığımızı kuvvetlendiriyordu” (K18).

Öğretmen özellikleri

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu yaşamında iz bırakan öğretmenlerini özellikleriyle birlikte hatırlamaktadır. Katılımcılara göre, öğretmenler öğrencilerin hem

akademik başarılarında hem de ahlaki ve kişisel gelişimlerinde önemli bir rol oynamıştır. Öğretmenler, yüksek nitelikli dersler vererek öğrencileri disiplinli bir şekilde geleceğe hazırlamıştır. Ayrıca öğrencilere sorumluluk, dik durma ve özsaygı kazandırma konularında da önemli katkılar sunmuştur (n=4). Katılımcılara göre, öğretmen nitelikleri öğrencinin derse ve okula karşı bağlılığını ciddi oranda etkilemektedir. Bazı öğretmenlerin sert ve disiplinli tutumları öğrencilerin derse olan ilgisini azaltmaktadır. Dayak ve aşağılama gibi uygulamaların, öğrencileri dersten ve okuldan soğutmakta, bundan dolayı okul bırakma oranları önemli oranda artmıştır (n=3). Buna karşılık, katılımcılar tarafından şefkatli ve destekleyici öğretmenlerin dersleri sevdiğini ve öğrencilerin başarısını artırdığını vurgulanmıştır (n=2). Öğrencilerin derse olan ilgisinin öğretmen sevgisiyle doğru orantılı olduğu belirtilmiş, sevilen öğretmenlerin derslerinin de sevildiği ifade edilmiştir. Konu ile ilgili bazı katılımcılara ait ifadeler aşağıda verildiği gibidir.

“Hocalar çok güzel ders anlatırdı. Hele ...Ağa diye bir hocamız vardı. Öğretmen Okulundan hocayı dinlemeye geliyordu. Adam çok güzel öğretmendi. Hiçbir defa sınıfta susun dediği yoktu. Adam bir filim artisti gibiydi... Ağa acaba derse geldiğinde ne yapacak diye merakla beklerdik. İnsan psikolojisini bu kadar iyi bilen bir hoca daha yoktu. Adam sınıfa girer, sınıfın sonuna gider ooff der ve sonra gelir yoklama alarak defteri imzaladıktan sonra ders anlatmaya başlardı... Bir kez susun dediği vaki değildi. Sanki sonu merak edilen bir film gibi ders anlatırdı” (K41).

“... Hoca’nın dersinde matematiğe de derse de tepkimiz oluyordu. Hocayı sevmeyince dersi de sevmiyorsun. Edebiyat hocası bizi sevdirdiyordu. Evet, hocam işte böyle yani sevdiğin hocayı seviyorsun, belki dersi de seviyorsun. Başarıda bence hoca’nın çok önemi var biliyor musun? Matematikçi ortaokulda hep dersimize girdi. Derse girip korkutuyordu o yüzden derse karşı da bir olumsuz tutumlarımız oldu” (K5).

“Matematik dersini hatırlıyorum... Stresli bir adamdı çok döverdi. İnan çok döverdi. Matematik dersi olunca sınıftaki arkadaşlar var ya stres üstüne stres yaşarlardı. Çünkü bilirdik ki birkaç kişi dayak yiyeceğiz” (K28).

“Birtakım hocalarımız öğrencileri okuldan soğuttu. Onların yüzünden öğrencilerin çoğu imam hatibi bırakıp başka okula geçtiler” (K39).

İletişim

Katılımcılara göre, öğretmen-öğrenci ilişkileri genel olarak samimi ve destekleyici bir yapıdadır. Ancak öğrencilerin öğretmenleriyle olan ilişkilerini öğretmenlerin öğrencilere yönelik tutumları belirlemektedir. Bunun bir sonucu olarak kırsal

kesimden gelen öğrenciler öğretmenlerle birebir iletişimde çekingenlik yaşamaktadır. Ayrıca bazı öğretmenlerin mesafeli tutumları ve keyfi kararları da bu iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir (n=2). Bununla birlikte öğretmenler arasındaki genel ilişkilerin samimi bir yapıda olduğu, bazı dönemlerde ise öğretmenler arasında siyasi çekişmelerin hatta kavgaların yaşandığı ifade edilmiştir (n=11). Konu ile ilgili bazı katılımcılara ait ifadeler aşağıda verildiği gibidir.

“Bizim Fransızca öğretmeni vardı sol görüşlüydü yalnız... Sabahları uzun saçları ayırdılar hocanın birisi de nöbetçiydi. Md. Yardımcısı O’nun eline makası tutuşturmak istedi, uzun saçlı öğrencilerin saçını sen kes dedi. Nöbetçi misin? falan dedi. O da yok ben kesmem dedi herhalde ki Md. Yardımcısı Hocaya milletin yanında bir tane (tokat) attı. Biz seyreliyorduk. Aralarında siyasi yönden de şey (problemler) vardı” (K5).

“İnanın o zaman öğretmenlerle öğrenciler arasında çok samimi bir hava vardı. Örnek vereyim, çocuk mesela memleketine gidecek. Eğer harçlığı yoksa gider idareye söyler idare de onun harçlığını verir onu güzelce memleketine gönderirdi” (K33).

“Öğretmenlerin kendi aralarında gayet samimi bir görüntü vardı” (K34).

“Tabi öğrenciler tatlı dilli güzel yüzlü olan öğretmenleri seviyorlardı. Asık suratlı olanları öğrenciler de sevmezdi... Asık suratlı gerile, gerile sınıfa girerdi. Arapçaya girerdi onu çok sevmezdik” (K38).

Ödül ve disiplin

Katılımcılara göre, okulda disiplin kuralları oldukça katı bir şekilde uygulanmaktadır. Bu şiddetli disiplin yöntemlerinin öğrenciler üzerinde korkuya dayalı bir otorite oluşturmuş ve bu uygulamaların onların psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkilemiştir (n=4). Katılımcılar haksız yere dayak yediklerini ve yaşadıkları travmalar nedeniyle okula olan motivasyonlarının düştüğünü belirtmiştir (n=4). Katılımcı ifadelerine göre, okulda yazılı olmasa da belirgin bir hiyerarşik düzen bulunmaktadır. Bu düzen içerisinde üst sınıf öğrencileri alt sınıflar üzerinde otorite kurmakta ve söz konusu düzen, okul içi disiplinin sağlanmasında işlevsel bir rol oynamaktadır. (n=6). Sigara içmek, sinemaya veya kahveye gitmek gibi davranışlar sıkı bir şekilde takip edilmektedir. Kural ihlallerinde ise öğrencilere uyarı, tektir ve okuldan uzaklaştırma gibi disiplin cezaları verilmektedir. Özellikle okul içinde veya dışarıda şapka takmayanlara ve okula geç gelenlere sıklıkla dışarıda bekletme veya dayak gibi fiziksel cezalar

uygulanmaktadır (n=6). Bununla birlikte suçun derecesine göre kimi öğrenciler disiplin kuruluna sevk edilmektedir. Disiplin kurulunca bazı öğrencilere küçük ihlallerde bile ceza verilirken, bazı öğrencilerin ise görmezden gelinmesi adaletsizlik oluşturmaktadır (n=5). Katılımcılara göre İmam Hatip Okulunda ceza uygulamalarının sıklıkla ödül uygulamalarının ise nadiren verildiği bir sistem hâkimdir. Konu ile ilgili bazı katılımcılara ait ifadeler aşağıda verildiği gibidir.

“Bazen şehirden gelenler vardı köyden gelenler vardı. Eğer bir dakika okula geç geldiysen kapılar kapanır içeri almazlardı. Bu öğrencileri hem yok yazıyor hem de disipline veriyorlardı. Bu disiplin cezaları ilkinde uyarı cezası ve veliye bilgi tekrarı ise daha ağır ceza verirdi. Şapkamız vardı ve şapkamızın şeritleri beyazdı. Şapka takmaz isen elimize değnek vuruyorlardı” (K12).

“Dayak vardı olmaz mı dayak. Ben de bir kez dayak yedim. Zaten o hocadan herkes yemiştir. Ödüllendirme yapılıyordu. Teşekkür, takdir, kalem, defter veriyorlardı. O zaman okul mu veriyordu? Bilemiyorum” (K23).

“Ben de sivil şapka taktım ve Pervane Hamam’ının önünde hocalar beni gördüler... Ertesi gün ben okula geldiğimde ilk ders T.’nin dersi idi derste beni bir dövdü, bir vurmaya yerlere çarpıyor beni...” (K41).

“Bizde ise bir görünmez bir hiyerarşi vardı. Bir üst sınıftakilere abi diye hitap eder ve yüksek sesle konuşmazdık. Hocalarımız bunu istiyordu. Üst sınıflar bizim için bir rol modeldi, onlara itaat ederdik. Okulda üst sınıflar nöbet tutardı. Sınıfların boşaltılması içeri girilmesine refakat ederlerdi. Okulda askeri bir disiplin vardı” (K40).

1932 yılında çıkarılan “Öğrenci kasketleri hakkında talimatname” ile de bütün öğrencilere kasket veya şapka mecburi tutulmuştur (Meşeci, 2007). 18 Mayıs 1962 tarih ve 132 karar sayılı “Lise ve Ortaokullar Disiplin Yönetmeliğinin” 10. maddesi “Tembih, ihtar ve takdir cezalarının ertelenmesi yoktur. Diğer cezaların ertelenmesi veya başka ceza ile değiştirilmesi bu cezaları tasdik yetkili disiplin kurullarının kararıyla olur (MEB, 1962). MEB 20 Nisan 1972 tarih ve 248 karar sayılı “İmam Hatip Okulu İdare Yönetmeliğinin” 129. maddesinde “okuldan uzaklaştırılmış olanlara, İmam Hatip Okullarından başka okullarda öğrenimlerine devam edebilmek üzere ilişkisi kesilenlere tasdikname verilir ve bu durumları tasdiknamede belirtilir” (MEB, 1972a) denmektedir. Dolayısıyla katılımcıların da belirttiği üzere okuldaki disiplin uygulamalarında tembih, ihtar, takdir ve okuldan uzaklaştırma cezaları vardır.

Sosyal kültürel faaliyetler

Katılımcılara göre Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesi 1960'lı ve 1970'li yıllarda hem sportif hem de kültürel alanlarda önemli başarılar elde etmiştir. Voleybol ve güreş branşlarında Türkiye çapında derece yapan okul, futbol ve basketbol gibi spor dallarında da rekabetçi bir yapıya kavuşmuştur (n=7). Özellikle milli sporcular yetiştiren okul, güreşte de zor koşullara rağmen üstün başarılar sergilemiştir. Kültürel faaliyetlerde ise öğrenciler tiyatro, münazara, bilgi yarışmaları ve dini etkinliklere aktif bir katılım gösterilmiştir (n=7). Katılımcılara göre sportif ve kültürel faaliyetler öğrenciler arasında iş birliği ve dayanışmayı artırmakta ve okul adının duyurulmasında önemli bir rol oynamaktadır (n=3). Ayrıca bu faaliyetlerin, öğrencilere sorumluluk duygusu, özgüven, sosyal beceriler ve düzenli çalışma alışkanlığı kazandırmıştır. Konu ile ilgili bazı katılımcılara ait ifadeler aşağıda verildiği gibidir.

“Okulda sportif faaliyetler vardı. Voleybol, güreşte çok iyiydi okul... Bizim okulda güreş minderi yoktu. Gençlik Sporda HB (dünya şampiyonu) güreşçileri çalıştırıyordu. Öyle minder falan da yoktu hasırlar üzerinde antrenman yaptırırdı” (K15).

“Bizim okulda sosyal kültürel faaliyet olarak bilgi yarışmaları, bazen seminerler, konferanslar olurdu genelde biz de giderdik” (K22).

“Okulumuzdaki sosyal kültürel faaliyetler en azından dayanışmayı, okulumuzdaki arkadaş arasında iş birliğini, topluma insanları hazırlamayı en azından bir altyapı oluşturuyordu” (K5).

“Bu faaliyetler öncelikle okulun adının Tokat'ta duyurulmasında önemli bir adım olmakta ve bunun bir sonucu olarak halkın bu okulu tercih sebebi olmaktadır” (K14).

“Bu faaliyetler toplumla kaynaşmayı, toplumla birlikte başarıya yürümeyi sağlıyor ve öğrenciyi kişilik kazandırıyor” (K36).

MEB, 2 Ekim 1961 tarih 1173 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan ilanda 23-24 Nisan 1961 tarihlerinde Konya'da yapılan Okul Spor Yurtları serbest Güreş Türkiye Birinciliği müsabakalarında Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencisi Z. Y'ın 73 kiloda Türkiye üçüncüsü olduğunu belirtmektedir.

Resmî törenler

Katılımcılara göre, Tokat İmam Hatip Okulunda resmî törenlere okul olarak aktif katılım sağlanmış ve 19 Mayıs, 23 Nisan, Cumhuriyet Bayramı gibi resmî tören ve kutlamalarda stadyum veya valilik önünde düzenlenen törenlerde yer alınmıştır (n=9). İl genelindeki bu törenlere öğrenciler seçilerek alınırken, okuldaki törenlere

tüm öğreneniler katılmak zorundaydı (n=9). Bununla birlikte, 27 Mayıs İnkılap Bayramı kutlamalarının bazı katılımcılar için istenmeyen bir zorunluluk olduğu ifade edilmiştir (n=2). Konu ile ilgili bazı katılımcılara ait ifadeler aşağıda verildiği gibidir.

“19 Mayıs hareketleri vardı... Bir el kol hareketleri, bir sürü onlara katılırlardı mecbur. Tabii bir ay önce de onların provası yapılırdı” (K1).

“Biz de hafta sonu, hafta başı törenler yapılıyordu. Bayrak törenleri, İstiklal Marşı yine milli bayramlarda okulumuzda faaliyetler yapılıyordu okul içinde de yapılıyordu... İl geneli törenler hükümetin önünde yapılıyordu. Yine 19 Mayıs, stadyumda yapılıyordu ve belli öğrenciler gidiyordu” (K5).

“27 Mayıs İnkılap Bayramı vardı ve bir gün tatil oluyordu. Bu bayramda oyun, şiir, izcilik gösterisi... vb. vardı... Belediyenin bandosu vardı onun önünden geçerken resmî törenle diğerler zamanda normal yürürdük” (K12).

MEB 04 Nisan 1964 tarihli 6628 karar sayılı genelgesine göre, okullar “Zafer Bayramı, Cumhuriyet Bayramı, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 15 Mayıs Hava Şehitleri Günü, 19-20 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 26-27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı ve Okulun bulunduğu yerin kurtuluş günü” gibi gün ve haftaları kutlayıp anmakla yükümlüdür (MEB, 1964). MEB Beden Eğitimi ve İzcilik Müdürlüğünün 3781 sayı ve 02.02.1954 tarihli 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlama Talimatına göre törenler saat 9.30’da protokolün törende hazır bulunanları teftişi ile başlar, gösteri ve etkinliklerin sergilenmesiyle saat 12.00’de sona erer (MEB, 1954b).

Tartışma ve Sonuç

Erken dönem İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencilerinin eğitim yaşantılarına dair anımsadıklarının sözlü tarih yöntemiyle geniş bir perspektifle incelendiği bu araştırmada, 41 katılımcı ile yüz yüze görüşme gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular alanyazın bulgularıyla karşılaştırmalı olarak sunulmuştur. Araştırma bulgularına göre, erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinden mezun olan öğrencilerin %85’i öğrenciyken köy veya kasabalarda yaşamaktadır. Bu öğrencilerin %73’ünün babası çiftçi ve tamamının annesi ev hanımıdır. Araştırma bulguları alanyazın bulgularıyla benzerdir. Öcal’a (1994) göre, kurulduğu dönemlerde İmam Hatip Okullarına kaydolan öğrencilerin %65 ile %90’ı fakir köy çocuklarından oluşmaktadır (Öcal, 1994). Diğer bir ifadeyle 1975 öncesi erken dönem İmam Hatip Okulu öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu köy kökenli, yoksul, kalabalık aile çocuklarıdır.

Okula Kayıt Süreci: İmam Hatip Okullarının kayıt kabul şartları genel olarak diğer okullarla benzerdir (Emiroğlu & Uyanık, 2017). 1975 öncesi erken dönem İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu kayıt sürecinde çeşitli zorluk yaşamıştır. Bu zorlukların başında sınavla kayıt, barınma, öğrenciler arası yaş farkı, düşük sosyoekonomik durum ve yalnızlık gelmektedir. Buna rağmen okula kaydolabilmek bazı öğrenciler için eğitim hayatlarının devamı açısından bir dönüm noktası olarak görülmektedir.

Okulu Tercih Nedenleri: 1975 öncesi erken dönem İmam Hatip Okulu öğrencilerinin okul tercihinde dini ve bilimsel eğitimin birlikte verilmesi ve ailenin isteği etkili olmuştur. Ailelerin dini hassasiyetleri, özellikle ailelerin çocuklarını inançlı bireyler olarak yetiştirme arzusu, okul tercihlerinde belirleyici olmuştur. Araştırma bulguları ile alanyazın bulguları benzerlik göstermektedir. Alanyazın bulgularına göre, günümüz imam hatip öğrencileri kültür dersleri ile birlikte dini bilgileri edinmek amacıyla İmam Hatip Liselerini tercih etmektedir (Karasubaşı, Akın, & Yıldırım, 2020). Aynı şekilde aileler de dini inanç veya hassasiyetlerinden dolayı çocuklarını imam hatibe göndermektedir (Acar, 2022; Türköz, 2020).

Okulun Fiziksel Çevresi ve Koşulları: 1975 öncesi erken dönem Tokat İmam Hatip Okulunun bina kapasitesi ve altyapısı, lavabo olanakları, barınma ve yemekhane olanakları, kantin olanakları, ısınma olanakları, sportif alanları, sağlık ve güvenlik koşulları yetersizdir. Bununla birlikte dersliklerin kapasitesi, laboratuvar, ders araç-gereçleri gibi öğrenme ortamları ve donanımları yetersizdir. Ancak okulda elektrik, su ve kütüphane gibi olanaklar ise yeterli düzeydedir. Araştırma bulguları ile alanyazın bulguları benzerlik göstermektedir. Tokat İmam Hatip Okulunun açılışıyla birlikte halk, destek sağlayacak vakıf ve dernekler kurarak inşaat ve donanım ihtiyaçlarına katkıda bulunmuş, ancak devlet imkânlarının sınırlı olması nedeniyle okul binaları ve altyapısı yetersiz kalmıştır (Aşlamacı, 2014; Karcı, 2019). 22 Mayıs 1972 tarih 1698 sayılı “İmam Hatip Okulu İdare Yönetmeliğine” göre sınıf mevcutlarının 50’yi geçmemesi esastır (MEB, 1972a). Erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesindeki mevcut sınıfların 30-40 metre kare olduğu ve öğrencilerin sıralarda üçer hatta dörderli oturdukları göz önüne alındığında metre kareye bir öğrenci bile düşmemektedir. 13 Mayıs 1963 tarih ve 78 karar sayılı “İmam-Hatip Okullarına alınacak parasız yatılı öğrenci yönetmeliği” (MEB, 1963) ile bu okul öğrencilerine yatılılık imkânı getirilmesine rağmen artan talep karşılanamamıştır. Büyük bir çoğunluğu köylerden gelen bu dönem öğrencilerinin önemli bir kısmı barınma sorunu yaşamaya devam etmiştir. Bu öğrenciler okulun bodrum katında sağlıksız koşullarda, geçici barınaklarda veya tek göz gecekondü odalarında barınmaya çalışmıştır.

Sosyal ve Siyasal Durumu: 1975 öncesi erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu mezunlarının büyük bir çoğunluğu öğrencilik dönemlerinde sosyal ve siyasal olaylara, darbe ve muhtıralara tanık olmuştur. 1960 öncesinde Türkiye genelinde kayda değer sosyal veya siyasal bir olay yaşanmazken, 1970'li yıllardan itibaren siyasal düşünce ve toplumsal olaylar büyük şehirlerden başlayarak tüm Türkiye'ye yayılmıştır. O dönemde kurulan siyasi parti, dernek ve vakıflar toplumu siyasal düşünceler doğrultusunda ayırtmış, bu ayrışma öğrenciler arasında, hatta öğretmenler arasında dahi belirgin hale gelmiştir. Darbe ve muhtıraların bu okullar üzerindeki en büyük etkisi, 1971 muhtırası sonrası çıkarılan 22 Mayıs 1972 tarih 14193 sayılı yönetmelikle bu okulların orta kısımlarının kapatılmasıyla olmuştur. Ancak, daha genel bir çerçevede değerlendirildiğinde erken dönem İmam Hatip Okulu öğrencileri üzerinde darbe ve muhtıraların etkisi sınırlı kalmıştır. Alanyazın bulguları ile araştırma bulguları benzerlik göstermektedir. Türköz'e (2020) göre yaşanan sosyal ve siyasal olayların İmam Hatip Okulu ve öğrencileri üzerindeki etkisi sınırlı kalmıştır.

Okul Arkadaşlıkları: Erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencilerinin neredeyse tamamına yakını okul arkadaşlarını hatırlamakta ve arkadaşlık ilişkileri hala devam etmektedir. Güçlü arkadaşlık bağlarının hala devam ettirilmesinde; benzer aile yapıları ve yaşam tarzları, derin, samimi ve güvene dayalı ilişkiler ile sadık ve paylaşımcı arkadaşlık ilişkileri etkili olmuştur. Ayrıca, okulda geçirilen uzun yılların sağladığı kaynaşma, arkadaşlıkların pekişmesine zemin hazırlamış ve arkadaşlar arasında güçlü bir güven duygusu oluşmasını sağlamıştır. Bu arkadaşlıklar, maddi koşullardan bağımsız olarak manevi bir bağ ile güçlenmiş ve yıllar içinde de devam etmiştir.

Öğretmen Özellikleri: Erken dönem İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencilerinin büyük bir çoğunluğu yaşamında iz bırakan öğretmenlerini özellikleriyle birlikte hatırlamaktadır. Araştırma bulgularına göre öğretmenlerin hem akademik başarı hem de öğrencilerin ahlaki ve kişisel gelişimi üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Okuldaki öğretmenler, yüksek nitelikli dersler vererek öğrencileri disiplinli bir şekilde geleceğe hazırlamıştır. Ayrıca öğrencilere sorumluluk, dik durma ve özsaygı kazandırma konularında da önemli katkılar sunmuştur. Araştırma bulgularına göre öğretmen nitelikleri öğrencilerin derse ve okula karşı bağlılığını ciddi oranda etkilemiştir. Şefkatli ve destekleyici öğretmenler öğrenciler tarafından sevildiği için bu öğretmenlerin derslerinde öğrenci başarısı artmıştır. Ancak öğretmenlerin sert ve disiplinli tutumlarının genellikle öğrencilerin derse olan ilgisini azaltmıştır. Dayak ve aşağılama gibi uygulamaların, öğrencileri dersten ve okuldan soğutmakta, bundan dolayı okul bırakma oranları önemli oranda arttırmaktadır. Sağlam'a (2010) göre öğrencilere şiddet uygulayan öğretmenler olumsuz bir şekilde hatırlanmakta ve bu öğretmenlerin derslerinden

verim alınamamaktadır. Öğretmenlerin öğrenciyi görmezden gelmesi, başarısını takdir etmemesi, düşük not ve zorlayıcı ödevler vermesi gibi kaba öğretmen davranışları öğrenci motivasyonunu olumsuz etkilemektedir (Sürücü & Ünal, 2018). Sonuç olarak, öğrencilerin derse olan ilgisi öğretmene duydukları sevgiyle ilişkilidir ve sevilen öğretmenin dersi de sevilmeaktadır.

İletişim: Araştırma bulgularına göre, erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinde öğretmen-öğrenci ilişkileri genel olarak samimi ve destekleyici bir yapıdadır. Ancak öğrencilerin öğretmenleriyle olan ilişkilerini öğretmenlerin öğrencilere yönelik tutumları belirlemektedir. Alanyazındaki bulgularına göre, öğretmenlerin öğrencilere yönelik ilgi ve tutumları, öğrenci başarısını ve öğretim sürecini önemli ölçüde etkilemektedir (Sürmelioglu & Üstün, 2023). Bazı öğretmenlerin öğrencilere karşı mesafeli tutum ve keyfi kararları, öğretmen-öğrenci ilişkilerini olumsuz etkilemiştir. Bunun bir sonucu olarak kırsal kesimden gelen öğrenciler öğretmenlerle birebir iletişimde çekingenlik yaşamıştır.

Araştırma bulgularına göre, erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinde öğretmenler arasındaki iletişim genel itibari ile destekleyici ve samimi düzeydedir. Ancak, zaman zaman öğrencilere yansıyan ve siyasi çatışmalara dönüşen öğretmenler arasında kısmen bir iletişim problemleri yaşanmıştır. Okuldaki bu olumlu atmosfer öğrenci başarısını arttırırken; ortamdaki çatışmalar eğitimdeki başarıya olumsuz yansımıştır. Aydın ve diğerlerine (2024) göre eğitimdeki başarıda sadece pedagojik stratejilerin değil, aynı zamanda öğretmenler arası iletişimin ve iş birliğinin de kritik önemi vardır.

Ödül ve Disiplin: Araştırma bulgularına göre erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu/Lisesinde uygulanan disiplin kuralları oldukça katıdır ve disiplin kurallarının ihlali durumunda, yönetmeliğe uygun şekilde okul disiplin kurulunca uyarı, kınama ve okuldan uzaklaştırma gibi cezalar verilmektedir. Okulda disiplin cezaları en fazla sigara içme, sinemaya veya kahveye gitme ve şapka takma kuralını ihlalden verilmektedir. Yönetmelikte belirtilen yaptırımlar haricinde öğrenciler okulda öğretmenler tarafından sıklıkla haksız şekilde fiziksel şiddete maruz kalmıştır. Bu durum öğrencilerde korkuya dayalı bir otorite yaratmıştır. Bununla birlikte suçun derecesine göre disipline sevk edilen bazı öğrencilere küçük ihlallerde bile ceza verilirken, aynı ihlali yapan bazı öğrencilerin ise görmezden gelinmesi adaletsizlik oluşturmaktadır.

Erken dönem İmam Hatip Okulları disiplin yönetmeliğine göre, İmam Hatip Okullarında disiplin ihlalleri sonucunda tembih, ihtar, tekdir, okuldan uzaklaştırma gibi yaptırımlar uygulanmaktadır (MEB, 1962; MEB, 1972a). Ayrıca 10 Haziran 1926 tarihli talimatname (Alp, 2009) ve 1932 tarihli talimatname ile tüm öğrencilere şapka mecburi kılınmıştır (Meşeci, 2007). Sağlam'a (2012)

göre, okulda şiddetin yaygınlığı, öğrencilerin geldiği sosyo-ekonomik çevre ile doğrudan ilişkilidir ve Cumhuriyetin ilk yıllarından beri var olan bu sorun, 1970’li yıllardan itibaren normalleşmeye başlamıştır. İmam Hatip Okulu öğrencilerinin %85’nin kırsal ve düşük sosyo-ekonomik çevrelerden gelen bireyler olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu öğrenciler üzerindeki şiddetin daha da derin izli bir etki bıraktığı söylenebilir.

Sosyal ve kültürel faaliyetler: Araştırma bulgularına göre, erken dönem Tokat İmam Hatip Okulu 1960’lı ve 1970’li yıllarda özellikle voleybol ve güreş dallarında elde ettikleri sportif ve kültürel başarılarla hem bölgesel hem de ulusal düzeyde tanınmıştır. Bu başarılar, okulun eğitim dışı faaliyetlerde de tercih edilen ve saygı duyulan bir eğitim kurumu olmasını sağlamıştır. Bu bulgular alanyazın bulgularla da örtüşmektedir. Öcal’a (1994) göre, İmam Hatip Okulları 1960 ve 1970’li yıllarda, sosyoekonomik ve kültürel bakımdan dezavantajlı bir öğrenci profiline rağmen voleybol, güreş gibi branşlarda Türkiye çapında dereceler kazanarak, futbol ve basketbol alanlarında da rekabetçi bir yapıya kavuşmuştur (Öcal, 1994).

Resmî törenler: Erken dönem Tokat İmam Hatip Okulunda resmî törenlere okul olarak aktif katılım sağlanmış ve 19 Mayıs, 23 Nisan, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı gibi resmî tören ve kutlamalarda stadyum veya valilik önünde düzenlenen törenlerde yer alınmıştır. İl genelindeki bu törenlere öğrenciler seçilerek alınırken, okuldaki kutlamalara tüm öğrencilerin katılımı bir zorunluluktur. MEB 04 Nisan 1964 tarihli 6628 karar sayılı genelgesine göre, okullar “Zafer Bayramı, Cumhuriyet Bayramı, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 15 Mayıs Hava Şehitleri Günü, 19-20 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, 26-27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı ve Okulun bulunduğu yerin kurtuluş günü” gibi gün ve haftaları kutlayıp anmakla yükümlüdür (MEB, 1964). MEB 3781 sayı ve 02.02.1954 tarihli 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlama Talimatına göre törenler saat 9:30’da protokolün töreni teftişi ile başlar, gösteri ve etkinliklerin sergilenmesiyle saat 12:00’de sona erer (MEB, 1954b).

Sonuç olarak 1953-1975 yılları arasında Tokat İmam Hatip Okulu’nda okuyan öğrencilerin genel olarak benzer eğitim deneyimleri yaşadığı görülmektedir. Erken dönem İmam Hatip Okulu/Lisesi öğrencilerinin %85’i köy ve kasabalardan gelmekte olup, maddi imkânlardan yoksun olarak çeşitli engellerle karşılaşmışlardır. Alternatif eğitim imkânlarının sınırlı olması nedeniyle erken dönem İmam Hatip Okulu öğrencileri, şehirde zorlu koşullar altında eğitimlerini sürdürmüş ve okul yaşamına güçlü bir bağlılık geliştirmiştir. Bu öğrencilerin %73’ünün babasının çiftçi olmasına karşın, kendilerinin %95’inin memuriyet veya devletin çeşitli kademelerinde görev almış olmaları, söz konusu bağlılığın ve eğitim çabasının somut bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Extended Abstract

Introduction

Following Democrat Party (DP) rise to power, Imam Hatip Schools were re-opened in the 1951-1952 academic year. Initially, Imam Hatip Schools were opened in seven provinces, namely Ankara, Adana, Istanbul, Isparta, Maraş, Konya and Kayseri, by the decision of the MEB Principals Commission numbered 601 and dated 17 October 1951 (MEB, 1951a; Reed, 1955). These schools, which were structured to provide a seven-year education with a four-year first term and a three-year second term (MEB, 1951b), were assigned staff and made administrative arrangements with the law numbered 5980 dated 1952 (Official Gazette, 1952). In the 1953-1954 academic year, eight new schools were opened in Antalya, Çorum, Elâzığ, Erzurum, İzmir, Tokat, Trabzon and Yozgat, increasing the total number of Imam Hatip schools to 15 (Emiroğlu, 2016; Reed, 1955). In the 1974-1975 academic year, this number reached 101. In 1953, an association was established to open an Imam Hatip School in Tokat, and 14,000 liras were collected for the construction of the school (Karcı, 2019). With the decree dated September 18, 1953, Tokat Imam Hatip School/High School, one of the first Imam Hatip Schools in Turkey, was officially opened and the school began its first education-training activities in the building currently used as the “Public Education Center”. The school, which operated in this building for ten years, moved to its current building in 1964. The school graduated its first students in 1960, and some students studied in both buildings.

This research aims to record the individual narratives of the students who graduated from Tokat Imam Hatip School/High School between 1953-1975 and to include experiences not reflected in official documents within historical narratives. Considering that even the youngest participant was in his 70s, it is anticipated that the accessibility of such narratives will naturally decrease in the coming years. In this context, the original narratives obtained in this study are considered capable of shedding light not only on the history of Tokat Imam Hatip School but also on the history of other early Imam Hatip Schools and are thought to be an important source in understanding the development of the educational approach of today’s Imam Hatip Schools.

Purpose of the Study

The purpose of this study is to deeply examine the memories of early Imam Hatip School/High School students about their educational experiences. In the study, experiences that have been largely overlooked in historical narratives are recorded and analyzed in a manner that contributes to understanding educational processes. The original narratives obtained in this study are of a nature that can shed light not only on the history of Tokat Imam Hatip School but also on the history of other early Imam Hatip Schools, and it is thought that they will be an important source in understanding the development of the educational approach of today's Imam Hatip Schools.

Methodology

In this study, considering that the noteworthy aspects of school life are generally not reflected in written documents, the oral history method, which is one of the qualitative research approaches, was preferred. In order to increase the depth, validity, and reliability of the study, oral history data were supplemented by alternative methods such as document review. The snowball (chain) sampling method was used in the study. A total of 41 participants who graduated from the upper secondary level (high school) of Tokat Imam Hatip School/High School between 1960 and 1975 were interviewed. The data sources of the study consist of the interview guide, documentary data, interview notes, school archive records, and published documents. In the study, the data obtained from the interviews were analyzed using content analysis, and the document data were analyzed using descriptive analysis.

Findings

Students of Tokat Imam Hatip School/High School during the 1953-1975 period mostly recalled their memories related to the registration process (n=31). The most effective factors in the participants' school preferences (n=22) were the combined provision of religious and scientific education (n=20), family requests (n=13) and recommendations from acquaintances. According to the participants, the school's building and infrastructure (n=34), accommodation facilities at the school (n=28), learning environment and equipment at the school (n=25), health and safety conditions (n=11) were inadequate. The graduates witnessed social and political events (n=36), including coups and memorandums (n=13) during their student years.

The process of entering the early Tokat Imam Hatip School/High School before 1975 included significant difficulties for students from rural areas. Despite this, for some students who faced socioeconomic obstacles, being able to enroll in the school constituted an important turning point in continuing their education. The fact that religious and scientific education were provided together and the family's wishes were influential in the participants' school preferences. However, students with religious sensitivities preferred this school both to learn their religion and to acquire a profession (n=19).

However, the infrastructure and social facilities of this school were inadequate. The classes at the school are crowded, and spaces such as the cafeteria, sports field, canteen, heating facilities, bathrooms and toilets are insufficient to meet the needs of the students (n=33). Although the coups and memorandums experienced in the country have negatively affected the educational processes of some students, these events did not directly affect Tokat Imam Hatip School and its students (n=13).

The majority of the participants (n=37) remember their school friends and almost all of them still maintain their relationships with their friends. The participants (n=31) remember the qualified teachers (n=20) who left a mark on their lives, along with their characteristics. These students remembered their relationships with their teachers (n=21) and the communication processes among the teachers (n=11). On the other hand, with regard to written rules, the participants recalled the functioning of the school disciplinary board, the reward and punishment system applied at school, and their experiences regarding the hat and dress code at school (n=26). In terms of unwritten rules, they emphasized that physical violence was common at school (n=24) and that a hierarchical order existed among students (n=15). In addition, the participants expressed the sporting activities at school (n=34), the diversity of social and cultural activities (n=29), the participation in these activities (n=18) and the importance of these activities for them (n=13). Likewise, they expressed their experiences about official ceremonies at school (n=33) and the way ceremonies are held (n=23).

The participants recalled their school friends and their characteristics in detail, and almost all of them reported that they still maintain relationships. These friendships were strengthened by a spiritual bond, independent of financial conditions, and this bond continued over the years (n=9). According to the participants, teachers played an important role in both the academic success of the students and their moral and personal development. Teachers prepared the students for the future in a disciplined manner by providing high-quality lessons (n=4). However, the

harsh and disciplined attitudes of some teachers reduce the students' interest in the lesson. Practices such as beating and humiliation alienated the students from the lesson and the school, and as a result, the dropout rates increased significantly (n=3). However, teacher-student relationships are generally friendly and supportive. However, it was stated that the students' relationships with their teachers are determined by the teachers' attitudes towards the students. In addition, disciplinary rules were applied quite strictly at the school. These violent disciplinary methods created an authority based on fear over the students and these practices had a negative impact on their psychological health (n=4).

Tokat Imam Hatip School/High School achieved significant success in both sports and cultural fields during the 1960s and 1970s. The school, which achieved national rankings in volleyball and wrestling, also became competitive in sports such as football and basketball (n=7). In cultural activities, students actively participated in theater, debate, knowledge competitions and religious events (n=7). In addition, the school actively participated in official provincial ceremonies and took part in events held in front of the stadium or the governor's office during national celebrations such as May 19, April 23, and Republic Day (n = 9).

Discussions, Conclusions, and Recommendations

According to the research findings, 85% of the students who graduated from the Tokat Imam Hatip School/High School in early period lived in villages or towns during their student years. The fathers of 73% of these students were farmers and all of their mothers were housewives. The students experienced various difficulties during the registration phase, such as registration by exam, accommodation, age difference between students, low socioeconomic status and loneliness. The fact that religious and scientific education were provided together and the family's wishes were effective in the students' school preferences.

The building capacity and infrastructure, sink facilities, accommodation and dining hall facilities, canteen facilities, heating facilities, sports areas, health and security conditions of the early Tokat Imam Hatip School before 1975 are inadequate. In addition, the capacity of the classrooms, learning environments and educational equipment such as laboratories and instructional materials were insufficient. However, basic facilities such as electricity, water, and the library were adequate.

A large majority of the graduates of Tokat Imam Hatip School/High School in the early period before 1975 reported witnessing social and political events, including coups and military memorandums, during their student years. When considered

within a broader framework, the impact of these coups and memorandums on the early-period Imam Hatip School and its students was found to be limited.

Almost all of the high school students remember their school friends and their friendships still continue. The vast majority of students remember their teachers who left a mark on their lives with their characteristics. Teachers have had a significant impact on both academic success and students' moral and personal development. Since compassionate and supportive teachers were appreciated by students, student achievement in these teachers' classes increased. However, the harsh and overly disciplinary attitudes of some teachers generally reduced students' interest in lessons. In the early Tokat Imam Hatip School/High School, teacher-student relationships were generally described as friendly and supportive. However, students were often subjected to unjust physical punishment by teachers at school. This situation created an authority based on fear in students.

According to the research findings, Tokat Imam Hatip School in early period actively participated in official ceremonies, taking part in all national ceremonies and celebrations, such as those held on May 19th, April 23rd, and October 29th, Republic Day, in the same manner as other schools. Furthermore, the school achieved significant success in social and cultural activities. In the 1960s and 1970s, the school gained regional and national recognition through its sporting and cultural achievements, particularly in volleyball and wrestling.

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul ederler. / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar (lar) / Author (s): Abdullah KALKAN, Mehmet SAĞLAM.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Kaynakça

- Acar, A. K. (2022). İmam hatip okullarına dair betimsel bir analiz. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9(1), 303-326 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2236867>
- Akyüz, Y. (2019). *Türk eğitim tarihi* (32 b.). Pegem Akademi, Ankara.
- Alasania, G. ve Gelovani, N. (2011). Islam and religious education in Turkey. *IBSU Scientific Journal*, 5(2), 35-50. <https://www.academia.edu/download/31243376/207-932-1-PB.pdf>
- Alp, H. (2009). *Tevhid-i Tedrisat'tan harf inkılanına ilköğretim (1924-1928)*. (Yayınlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Aşlamacı, İ. (2014). Türkiye'nin İslam eğitim modeli: İmam hatip okulları ve temel özellikleri. *Turkish Studies- International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 265-278.
- Aydın, G., Gökçimen, O., & Akcan, F. (2024). Eğitim kurumlarında örgütsel sessizlik hakkında öğretmen görüşleri, *International QMX Journal*, 3(1), s. 163-171. https://qmxjournal.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=74727
- Batting, I. (2000). Understanding domestic service through oral history and the census: The case of Grand Falls, Newfoundland. *Resources for Feminist Research*, 28(1-2), 99-121. <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA80881198&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&link-access=abs&issn=07078412&p=AONE&sw=w>
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Çev Ed. Hasan Aydın,) Eğitim Yayınevi, Konya.
- Çelik, A. (2013). *Din eğitimi tarihi*. Arı Sanat Yayınevi, İstanbul.
- Çınar, F. (2013). 1924'den 2000'e kadar uygulanmış olan imam hatip lisesi öğretim programlarının analizi ve karşılaştırılması. *Milli Eğitim, Kış*(197), 180-208. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/442049>
- Dereli, A. B. (2023). Nitel veri analizi üzerine bir keşif: Veriyi anlamlandırmak. (Ed. Erdem Taşdemir, Aytaç Burak Dereli), *İletişim bağlamında nitel araştırma: Desenler ve veri analizi* (s. 45-63), Palet Yayınları, Konya.
- Dursun, M. ve Aydın, Ç. (2022). Sosyal bilim araştırmalarında sözlü tarih yöntemi. *AÜSBD*, 22(2), 1-18.
- Emiroğlu, A. (2016). *Türkiye'de din eğitimi bağlamında İmam Hatip Okulları*, (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi.
- Emiroğlu, A., ve Uyanık, N. (2017). Demokrat Parti dönemi din eğitimi bağlamında İmam Hatip Okulları. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(18), 53-69. <https://earsiv.kmu.edu.tr/bitstreams/97db72c0-7a3b-488e-8b52-9e2be8bcbdb9/download>

- Güçlü, M. (2013). Eğitim tarihi araştırmalarında sözlü tarih uygulaması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 100-113. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/256168>
- Hoffman, A. M. ve Hoffman, H. S. (2006). Memory theory: Personal and social. T. L. Charlton ve L. E. Sharpless içinde, *Memory theory: Personal and social*. (s. 33-54). Altamira Press. Lanham, Newyork.
- Kalkan, A. (2025). *Tokat İmam Hatip Okulu mezunlarının eğitimlerine özgü anlatıları (1953-1975)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Yozgat Bozok Üniversitesi.
- Karasubaşı, Ö., Akın, U. ve Yıldırım, N. (2020). Öğrenci ve mezunlarının perspektifinden İmam Hatip Liselerinin değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(39), 65-105. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1159741>
- Karcı, B. (2019). *Demokrat Parti döneminde Tokat (1950-1960)* (Yayımlanmamış doktora tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Kıran, B. (2020). Nitel bir veri analizi yöntemi olarak doküman analizi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 170-189. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1156348>
- Layman, L. (2019). Reticence in oral history interviews. *The Oral History Review*, 36(2), 207-230. <https://www.academia.edu/download/106265234/ld.pdf>
- MEB. (1951a). Ankara, Adana, İstanbul, Isparta Maraş, Konya ve Kayseri’de imam hatip okulu açılması. 13.10.1951 tarih 601 karar sayılı Müdürler Komisyonu kararı.
- MEB. (1951b). 184 karar sayılı imam hatip okullarında ders dağıtım cetveli.
- MEB. (1954a). 190 sayılı imam hatip okulları ikinci devre ders dağıtım çizelgesi.
- MEB. (1954b). 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlama Talimatı. 29 Mart 1954 tarihli *Tebliğler Dergisi*, 17(192).
- MEB. (1955). *İmam hatip okulları ikinci devre müfredat programı hakkında (1 Ekim 1955 tarih ve 213 karar sayılı yazı)*.
- MEB. (1962). Lise ve ortaokullar disiplin yönetmeliğinin 10. maddesinin değiştirilmesi ve 41. maddesine bir fıkra eklenmesi h. 18 Haziran 1962 tarih ve 1208 sayılı TD, s. 162.
- MEB. (1963). İmam-hatip okullarına alınacak parasız yatılı öğrenci yönetmeliği h. (13.05.1963 tarih 78 sayılı karar). s. 132-134.
- MEB. (1964). Okullarda kutlanması ve anılması gereken “gün” ve haftalar h.”. 27 Nisan 1964 tarih ve 1301 sayılı TD, s. 120-121.
- MEB. (1972a). İmam Hatip Okulu İdare Yönetmeliği hk. 22 Mayıs 1972 tarih 1698 Sayılı *Tebliğler Dergisi*, 35(1699), s. 175-190.
- MEB. (1972b). İmam-Hatip Okulu Müfredat Programı h. 31 Temmuz 1972 tarih 1708 sayılı TD., 35(1708), s. 247-254.

- MEB. (1973). 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. 24 Haziran 1975 tarih ve 14574 sayılı RG.(1739).
- Meşeci, F. (2007). *Cumhuriyet sonrası Türk Eğitim Sisteminde ritüeller: Kuramsal bir çalışma*. (Yayınlanmamış doktora tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Nykolaizsyn, J. M. (2019). Curating oral histories: From interview to archive. *The Oral History Review*, 36(2), 302-304. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1093/ohr/ohp054>
- Obilor, E. I. (2023). Convenience and purposive sampling techniques: Are they the same? *International Journal of Innovative Social ve Science Education Research*, 11(1), 1-7.
- Ogan, M. R. (1957, Mart). İmam hatip okulları Maarif bünyesine giriyor. *Sebilür-reşad*, 240(10), s. 241.
- Öcal, M. (1994). *İmam hatip liseleri ve ilköğretim okulları*. Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Öcal, M. (1998). Cumhuriyet döneminde Türkiye’de din eğitimi ve öğretimi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7), s. 241-268. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/144062>
- Öcal, M. (1999). Kuruluşundan günümüze imam-hatip liseleri. *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* (6), 200-235.
- Öcal, M. (2003). İmam ve hatip mektepleri, mezunlarından bazıları ile yapılan mülakatlar ve şahadetname örnekleri. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi*, 12(2), 51-101. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/143884>
- Öcal, M. (2008). Künye defterlerine göre İstanbul İmam ve Hatip Mektebi (1924-1930). *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(2), 175-232. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/143730>
- Öcal, M. (2015). Düünden bugüne imam hatip liseleri (1913-2013). *Değerler Eğitim Merkezi*, 100, 65-104. https://www.academia.edu/download/46279586/mustafa_ocal_makale.pdf
- Öcal, M. (2017). *Kuruluşundan bugüne Din Öğretimi Genel Müdürlüğü ve genel müdürler (1961-1915)*, Ensar Neşriyat. İstanbul.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi* (5 b.). Pagem Akademi, Ankara.
- Reed, H. A. (1955). Turkey’s new imam-hatip schools.” *Die Welt Des Islams*, 4(2), 150-163. <https://www.jstor.org/stable/1569541>
- Resmî Gazete. (1952). Millî Eğitim Bakanlığı imam-hatip okulları için kadro eklenmesine dair Kanun. 20.06.1952 tarih ve 5980 numaralı Kanun.
- Sağlam, M. (2010). *1970-1975 dönemi ilköğrencilerinin eğitim deneyimleri: Sözlü tarih yöntemiyle bir çalışma*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi.

- Sağlam, M. (2012). Türkiye’de eğitime özgü çalışmalarda sözlü tarih yönteminin yeri üzerine bir deneme. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1), 817-826. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/313606>
- Sitton, T., Mehaffy, G. L. ve Davis, O. (1983). *Oral history: A guide for teachers (and others)*. University of Texas Press, Texas.
- Sürmelioglu, M. ve Üstün, A. (2023). Öğretmenlerin sınıf içi tutumlarının öğrencilerin ders başarısına etkisine yönelik öğretmen görüşleri. *JOSHAS*, 9(70), 2843-2850 https://journalofsocial.com/index.jsp?mod=makale_tr_ozet&makale_id=72970
- Sürücü, A. ve Ünal, A. (2018). Öğrenci motivasyonunu artıran ve azaltan öğretmen davranışlarının incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(14), 223-295. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/455011>
- Türköz, Ş. (2020). Siyasal toplumsallaşma sürecinde imam hatip liselerinin rolü: Mezunlar üzerine bir araştırma. *Journal Of Education In Muslim Societies And Communities*, 5(1), 1-20. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1295050>
- Üstün, Y. (1995). *Her yönüyle Tevfik İleri*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbacılık ve Ticaret İşletmesi, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11 b.). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Zengin, Z. S. (2002). Tevhid-i Tedrisat Kanunu’nun hazırlanmasından sonraki ilk dönemde uygulandığı ve din eğitimi. *Dini Araştırmalar*, 5(13), 81-106. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/51693>

Ekler

EK 1. Görüşme Kılavuzu

1. Okula kaydolma süreciniz ile ilgili neler hatırlıyorsunuz?
2. Bu okulu tercih etmenizle etkili olan faktörler nelerdir? Sizce okulun diğer okullardan ayıran özellikler nelerdir?
3. Arkadaşlarınızdan hatırladıklarınız var mıdır? Arkadaşılarınızla ilgili neler hatırlıyorsunuz?
4. Hangi dersleri aldınız? En çok sevdiğiniz ve başarılı olduğunuz dersler hangileriydi, neden?
5. Eğitiminiz devam ederken okul dışında herhangi bir akademik destek alıyor muydunuz? Destek aldıysanız örnekler veriniz. (Kurs, dersane, etüt merkezi ...vb)
6. Okulun fiziksel koşulları nasıldı? (Kütüphane, laboratuvar, ısınma, elektrik, barınma, sağlık, güvenlik...vb.)
7. Öğretmenlerinizden bahseder misiniz? (Öğretmenlerinizin ders anlatım tarzı, öğrencilerle iletişim biçimi ve okuldaki diğer öğretmenlerle veya idareyle ilişkileri vb).
8. Okulda disiplin süreci nasıl işliyordu? (Ceza, ödül ...vb) hiç ceza veya ödül aldınız mı?
9. Eğitim sürecinizdeki sınavlarınızı hatırlıyor musunuz, derslerdeki başarı durumunuz nasıl değerlendirilirdi?
10. Okuduğunuz dönemde okulunuzda ne tür sosyal ve kültürel faaliyetler bulunurdu? Siz bu faaliyetlere katılır mıydınız? Sizin için bu faaliyetler ne anlam ifade ederdi?
11. Okulunuzun dengi olan diğer okullardan farkı neydi?
12. Okuldaki resmî törenleri hatırlıyor musunuz? Neler hatırlıyorsunuz?
13. Öğrencilik yıllarınızda şehrinizin ve ülkenin genel durumu nasıldı? Bahseder misiniz? (Sosyal, siyasal olaylar vb).
14. Eğitim öğretim süreciniz ile ilgili paylaşmak istediğiniz bir anınız var mı?
15. Eklemek istediğiniz bir şey var mıdır?